

To tyskere til middag, indsendt af Poul Jespersen, Bjergby

Den 9. april 1940 om morgenen - jeg husker det som var det i går - vor unge pige Irma kom ind og kaldte på mig, og siger at luften var fuld af flyvemaskiner. Dengang var en flyvemaskine et særsyn, det var sådan, at hvis vi så en på himlen - det skete engang eller to i løbet af en sommer - så styrtede vi ud og råbte - en flyver - en flyver! Denne april morgen var der ikke en, men luften var nærmest tyk af store tunge transportfly, som senere viste sig at være på vej mod Norge. Medens alt dette stod på var tyske landstyrker overskredet vor grænse i Sønderjylland. Og i København var tropper sat i land fra skibe. Der havde været kamp begge steder, og 13 danske soldater måtte bøde med deres liv, før det hele var slut efter få timer. Og Danmark var besat.

Da vi så de mange flyvemaskiner var noget det første vi gjorde at åbne for radioen. Og her fik snart at vide, at vort land ikke længere var frit. Det kom i form af et OPRÅP som tydelig bar præg af at være dikteret af tyskerne. Der blev meddelt, at tyskerne havde besat landet for at værne os mod en engelsk invasion, og at befolkningen ellers havde at forholde sig rolige. I tiden der fulgte kaldte de sig altid for værnemagten.

Fly eller ikke fly, der var noget der hed skolegang som skulle passes, der var ikke noget med at pjække fordi der kom et par flyvemaskiner. Jeg var den første der mødte i skolen den dag, og jeg husker, at lærer Jensen var vildt oprevet over situationen, han turde ikke under disse omstændigheder beholde børnene, så vi blev sendt hjem igen ligeså hurtig som vi kom.

Det første vi rent fysisk mærkede til krigen var, at vi med det samme fik påbud om mørklægning. Alle vinduer skulle være tildækkede, alle lygter skulle være afblændende, så der kun var en ganske smal sprække til lyset at skinne ud ad. Man mente at lyset kunne vejlede evt. engelske fly til et evt. bombemål. Straks var der nogle der tjente tykt på at sælge rullegardiner og mørklægningspapir. Det var ikke alene i stuehuset der

skulle mørklægges, også i udhusene skulle vinduernes afdækkes. Jeg husker, at far lavede en ramme til hvert vindue, som han beklædte med en salpetersæk. De hang på en tråd, så han ved hjælp af et sindrigt system kunne lukke og åbne dem alle, blot med et enkelt greb.

Ret hurtigt kom der rationering på næsten alt kaffe -- margarine - smør -sukker, og benzin, til privatbiler var der ikke mere benzin, så de få private, der havde fået en bil måtte nu pænt tage pladerne af og klodse bilen op, - og der stod den til efter krigen, da der igen kom dråber til privatbrug

Der kom mange år, hvor krigen og besættelsen satte sit tydelige præg på vores hverdag,. Egentlige krigshandlinger var vi forskåner for. Det vi mest mærkede til, var den mangelsituation der kom på alt. Jeg nævnte før rationeringen, vi fik alle tildelt et vist antal rationeringsmærker, som gav adgang til at købe en vis mængde af en vare. Der var dog visse ting som helt holdt op at eksistere i vor hverdag. Det var alt som skulle importeres, der kom jo ingen varer til landet udefra, det var ting som tobak, kaffe og alle former for sydfrugter. Denne mangelsituation gjorde, at folk blev utrolig opfindsomme. Man fandt ud af selv at plante tobak i haven, som så blev tørret. Det er ikke få tobaksblade jeg har trukket på snor for far. De blev så hængt til tørre i stakladen, hvorefter de blev klippet i strimler, og tilsat et eller andet mærkeligt ekstrakt, før det kom i piben. Det lugtede ikke altid lige godt når der blev tændt i den hjemmelavede staldmelange som det ofte blev kaldt. Rosiner blev lavet af tørrede rabarberstilke og kaffe af tørret brændt rug, og jeg kan godt forsikre om, at hverken smag eller lugt havde det mindste med kaffe at gøre. Mel var jo også rationeret, men vi havde jo kornet selv, men det var forbudt selv at male og sigte vort eget korn, alt brødkorn (rug og hvede) skulle afleveres. Men far dristede sig dog til at male både rug og hvede, som vi sigtede i en lille sigte vi havde anskaffet til formålet.

Det var ofte min bestilling at sigte. Jeg stod i laden hvor portene var låset, og jeg skulle holde øje med, om der kom nogen op ad vejen, for så skulle det hele omgående pakkes ned. En tid påtog Degnbøl møller - Niels Brogård - sig at

male og sigte for omegnens folk, men det var forbundet med en stor risiko, hvis tyskerne kom på kontrolbesøg kunne der ske alverdens ulykker.

Den smule sæbe vi kunne få på rationeringsmærker blev af en dårligere og dårligere kvalitet. Håndsæbe var som en lerklump uden vaske evne, det samme gjaldt sæbe til at vaske tøj i. Her fandt man på selv at koge sæbe af selvdøde svin. F. eks en stor selvdød so blev kogt i gruekedlen sammen med noget kaustisk soda.

Denne soda opløste både spæk, kød og knogler. Når det var kogt til en homogen masse blev det hældt i store kasser, når det så var afkølet kunne man skære det i skiver, som var fint til at vaske tøj, men jeg kan godt love for, at det ikke lugtede særlig lækkert så længe den gamle so stod og kogte i gruen.

Al import af udenlandsk brændsel (kul og koks) var også slut, det var derfor nødvendigt at skaffe indenlandsk brændsel, især i de første år hvor vi havde de meget strenge vintre, hvor det tilmed ikke var tilladt at have mere ned 18` i stuerne

Dem der selv havde et stykke tørvejord i Måstrup mose gravede deres egne tørv. Det havde vi ikke der hjemme. I stedet købte far bøgetræer i Odden skov, som han selv fældede. Et år købte han det, man mente var det største træ i skoven, hvis jeg husker ret så kostede det 25,-

kroner. Det gav træ til godt to års forbrug. Det var før motorsavens tid, så det var et møjsommeligt arbejde at fælde de store træer skille dem ad, få dem kørt hjem savet kløvet, stablet og båret på loftet, før de var klar til at komme i kakkelovnen. Man kan roligt sige, at de gav varme mere end en gang. De store skovsave krævede to mand til at trække, derfor var far som regel sammen med vor nabo Martin om arbejdet. Når man fik de store kævler skåret ned brugte de ofte krudt (aerolit) til at sprænge dem i stykker. Det var et eldorado for Martins dreng Poul Møller og mig at komme med i skoven, især de dage der skulle sprænges. Men vi skulle også passe vor skole, men hvis der skulle sprænges havde far og Martin streng ordre om ikke at tænde lunten før vi kunne være til stede. Det var nok de dage vi var hurtigst til at komme fra skole, få tasken smidt i et hjørne i køkkenet, en mellemmad i

hånden og så over markerne til den store skov. Så lå vi i forsvarlig afstand bag et træ, og her kunne vi høre hvordan træsplinter hvisle over vore hoveder, når de store kævler splintredes.

Odden skov var for min barndomslegekammerat Poul Møller og mig noget af et forjættet land, som legeplads.

Når jeg var på besøg hos P.M. var

et af højdepunkterne, når vi fik lov til at gå i skoven, der var to muligheder: den store eller den lille skov. Det var ikke så svært at lov at

gå i den lille skov, men et visum til den store skov var ikke noget vi erhvervede os til hver en tid, og gå derop uden vovede vi ikke. En dag da

vi havde opnået en af den eftertragtede tilladelse havde vi en oplevelse ud over det sædvanlige. Bedst som vi gik og lyttede til skovens

mange lyde kom der til vort øren en lyd, som vi ikke plejede at høre her. Det lød som grisegrynt, så vi gik efter lyden og ganske rigtigt. Vi fandt en so med tolv små grise. Hun var stukket af hjemmefra og da hun skulle nedkomme havde hun lavet et leje i det høje græs. Vi gik straks til gården for at meddele vort fund, nok i forvisning at der ville falde en erkendtlighed, men den fik vi form af knotne ord fra en vrissen godsejer. Så vi var noget slukørede da vi luskede hjemad, men en ting var vi enige om, hvis vi en anden gang ville gøre et lignende fund, da skulle vi holde det for os selv. Den samme godsejer nød for øvrigt ikke megen agtelse i befolkningen. Han var ret så tyskervenlig. Dels solgte han en stor del af skoven til tyskerne, men der var også en ret livlig trafik af tyske officerer på gården. På et tidspunkt forlød det at der var kommet et antal flygtning til gården - det var alle gravide kvinder, og at godsejeren havde påbud at huse dem og levere dem i samme stand som de var modtaget, Måske var det kun et forlydende, jeg har ikke set dem med mine egne øjne. Næppe var frihedsbudskabet lydt den 4. maj i 1945 før han fik håndjern på og buret inde. Hvad hans skæbne senere blev ved jeg ikke.

De første år var præget af meget strenge vintre, med meget hård frost og sne i kolossale mængder. I 1941 startede vinteren længe før jul med temperaturer på minus

30` Nu skulle vejene jo ikke gøres farbare for biler eftersom der så godt som ikke var nogen. Et af de vigtigste samfærdselsmidler var mælkevognen. Hjemme var vi 6-8 ejendomme, der kørte mælk på skift, af en eller anden grund, så syntes jeg altid det var vores tur når vejret var rigtigt slemt. Der var et stykke vej omkring nordre skole hvor der altid var meget sne, og vi måtte da køre udenom op over markerne, og så ellers prøve at undgå de store grøfter. Det var slemt for folkene, men det var det i lige så høj grad for hestene, når rimmen hang i deres mulehår, og de gik fast i snedriverne og vi måtte grave omkring dem, så de kunne trække slæden og dem selv videre. I det hele taget, så var mælkekørslen ofte et hårdt arbejde for hest og kusk, var der ikke sne, så var vejene ofte bundløse af mudder, så de tunge vogne med jernhjul sank i til langt op på hjulene. Mælkeemanden var tilligemed en slags bydreng til mejeri og brugsen. Når vi hentede den søde mælk råbte konen ofte, om ikke lige vi kunne gå i brugsen efter et eller andet til husholdningen. Ofte skulle vi også tage æg med til brugsen, og varer med retur.

Efter besættelsen i 1940 opstod der ret hurtigt mangel på næsten alle varer. Næsten alt kom på rationeringsmærker, men nogle ting var ikke muligt at opdrive. Det gav grundlag for en ikke ubetydelig sortbørshandel. Så godt som alle rationeringsmærker kunne købes - hvis man havde penge. Når far købte, foregik det som regel, når han var til landboauktion i Hjørring, det foregik i restaurantens pissoir - næsten som vore dages narkohandel. Det var strengt forbudt, men foregik næsten i fuld dagslys. Et af de store tilløbsstykker var, når apoteket havde saccarin, selv om det var en dårlig kvalitet, så stod folk nærmest på nakken af hinanden for at erhverve en æske af de små piller. Det samme var tilfældet, når det rygtedes, at Cyklekompagniet havde cykeldæk. I det hele taget var folk opfindsomme til at erstatte manglende ting.

Ved nytårstid i 1941 fik vi en ekstratildeling på 125 g kaffe som en forsinket julegave, men i løbet af året forsvandt kaffen helt, og kom ikke igen før efter krigen. Efterhånden var butikshylderne helt tomme i stedet

hængte man papir foran for at skjule de tomme hylder. Kunne man ikke få dæk til cyklen, så skar man gamle bildæk i smalle strimler og lagde omkring fælgen. Det var fast gummi, hårdt at køre på, men det lod sig dog gøre, men ofte kneb det med at hjulene kunne holde til de lidet affjedrende dæk. Alt hvad vi fik var af en dårlig kvalitet, sko skulle til stadighed til reparation. Det skete hos skomageren i Uggerby,. Jeg har utallige gange cyklet til den lille pukkelryggede mand der sad i lille rum i et udhus, hvor der duftede af sværte og gammel læder og hvor der var et syndigt rod af alle mulige slags fodtøj, der i vore dage for længst ville være havnet i containeren, men som han efter bedste evne igen forsøgte at gøre gangbare. På hjemturen kunne jeg så ofte være heldig, at få et par fisk med hjem fra brugsen. Det var nemlig sådan, at en gang om ugen kom der to kasser rødspætter med Tversted bilen, der ankom fra Hjørring kl. halv seks , og så var der samlet en hel flok med deres vaskefad for at få en variation til den daglige stegte flæsk. I mangel af vaskefadet kunne Vendsyssel Tidende fra dagen før jo passende gøre gavn en gang mere.

I en gammel brugsbog fra 1941 finder man følgende priser: 125 g kaffe 85 øre, 1 pk Richs (kaffeerstatning) 35 øre, 5 spegesild 1,-, 1 kg hvedemel 70 øre, 1 kg bygmel 50 øre, 3 l. petroleum 78 øre, 1 pilsner 60 øre, 1 kg kartofler 20 øre. . Pr. måned kunne man købe (mod aflevering af rationeringsmærke) 2 kg. sukker, 2100 g. fransk/sigtebrød, 100 g. håndsæbe (af elendig kvalitet), 400 g. blød sæbe el vaskepulver

I de første besættelsesår var det ikke meget vi så til de tyske soldater uden på landet, men når vi kom til Hjørring var de altid på gaden, det kunne være enkeltvis eller de marcherede i store flokke gennem gaderne og sang for fuldenhals, - det var også et af Hitlers propagandanumre. I foråret 1944 skulle jeg konfirmeres, og en måneds tid forinden så vi pludselig en dag nogle tyskere i selskab med en del civile, som vi formodede var danskere komme tværs over markerne med målebånd og sætte nogle pinde, der var ingen der spurgte om forlov, og ingen anede hvad det skulle betyde. og der var ingen der brød sig om at

henvende sig til dem. Det varede nu ikke længe før, man fik vished om, hvad der skulle ske.

Vi fik snart at vide, at der skulle graves en tankgrav tværs over landet - fra Sæby til Hirtshals. Arbejdet skulle selvfølgelig ske med håndkraft.. Den egentlige årsag var nok, at i Københavnsområdet var der en del arbejdsløse og det gav tit en del uro. I løbet af foråret 44 blev en stor del af dem sendt til Vendsyssel for at grave denne grøft. Disse folk skulle indkvarteres privat på gårdene. Med vilje skriver jeg - skulle. Man blev påbudt, at tage et vist antal mænd på kost og logi - dog mod betaling. Det var ikke alle af disse mænd der var guds bedste børn, så det er nok ikke for meget sagt at egnens unge piger blev udstyret med kyskhedsbælte, så det var med en vis bekymring, at man tog disse logerende. Det var jo tilmed folk der var i tyskernes tjeneste, selv om det for en stor del var et spørgsmål om, at få brød på bordet til familien derhjemme.

Hjemme havde vi ingen indkvarteret, idet vi ikke havde nogen plads til en ekstra logerende, i det gamle og lille stuehus. Men helt fri blev vi ikke. En dag kom der en af formændene og sagde til far, at fra i morgen ville der komme to tyskere, for at spise til middag.. Det skete ikke med fars gode vilje, men der var ikke noget at gøre - værnemagten bestemte, - så den følgende dag - og dagene der fulgte kom der to tyske soldater - af korporalsrang for at spise til middag. Det var to som havde opsyn med arbejdet med kanalgravningen. De spiste sammen med os, men vi kunne selvfølgelig ikke tale med dem - de forstod ikke dansk og vi kunne ikke tysk.

Men efterhånden fik vi da lidt snak med dem ved tegn og underlige gerninger. Det var sært at opleve, det var to der arbejdede sammen til daglig, men de stolede ikke på hinanden. Vi fandt ud af, at den ene var mere hitlervenlig end den anden, så den anden turde ikke tale frit så længe den første hørte på. Det opdagede vi en periode hvor den første var hjemme på orlov, og da blev vi rigtig klar over, at den anden bestemt ikke bifaldt krigen, og at de kom og overfaldt vort land. Var han kommet med disse tanker når den første hørte på, var han sikkert lynhurtigt blevet sendt til østfronten, hvorfra der ikke var mange der kom tilbage.

Graven der blev gravet var fire meter dyb og fire meter bred, og skulle standse en engelsk invasion, som man mente ville blive sat i land i det nordlige Vendsyssel. Den skar jo landet over i to dele, men vejene skulle dog stadig kunne befærdes, så der blev bygget en del broer, som var todelt med en buk under midten, som så kunne fjernes og broen ville falde sammen - hvis englænderne kom. Det var ofte et problem med disse broer, det var noget lepværk, og hestene var ofte bange for at gå over dem, og mange gårde havde jo jord på begge sider af kanalen.

Det var ofte et problem under arbejdet, at holde vandet af kanalen. For at få vandet væk satte man et antal pumper med en lille benzinmotor, som så skulle pumpe døgnet rundt. Nu var der så det problem, at de havde en forunderlig evne til at "gå i stå" om natten. Ofte med det resultat at de ikke kunne starte igen om morgenen. For nok var sukker rationeret, men der kunne altid undværes en kopfuld til en lille tyskermotor. Dengang man var i færd med at bygge gangbroerne lå der altid en stabel planke ved byggepladsen. Jeg husker en mørk, men klar september aften jeg havde været på besøg hos bedstefars, og på hjemvejen skulle jeg passere en af disse byggepladser. Jeg mente, at jeg hørte støj, og da jeg bøjede mig ned kunne jeg i silhuet mod den klare himmel se en skikkelse fjerne sig med en stabel planker på nakken. Det var en nabo, der lige kunne bruge lidt billigt tømmer. Den slags betragtedes ikke som tyveri, man kaldte det for at organisere. Tankgraven gik ikke i en lige linie, men zig-zakkede over landskabet i et sindrigt system. Samtidig blev der anlagt et antal maskingeværreder, og de lå sådan, at hver af dem kunne beskyde to løb af graven. Efter krigen skulle alt dette jo fjernes igen, og det blev stort set de samme mennesker, der kom for at jævne det hele ud. Både etableringen og den senere fjernelse skulle jo betales, rent formeldt var det tyskerne der betalte, med pengene tog de af den danske statskasse.

Ved denne tid var det også ved tiden at jeg skulle konfirmeres, og jeg skulle nu i lighed med alle voksne

have legitimationskort - noget tyskerne forlangte – det skulle altid bæres og forevises på forlangende.

Vi var stadig forskånet for egentlige krigshandlinger, men fulgte da med igennem radioen. I starten da tyskerne gik fremad var det den brovtende dansk –tysk censurerede presse der fortalte om hvordan tyske ubåde sænkede det ene skib efter det andet i Atlanterhavet. Det var noget som min senere svoger Arnfred kunne fortælle om. En februar nat i 1940 var han på et Skib ”Martin Coldschmidt” nord for Skotland. Pludselig lød der et skud. Man kunne intet se, men man var klar over, at det var en tysk ubåd der gav besætningen besked om at gå i bådene.

Imidlertid ignorerede kaptajnen ordren, og i stedet gav ordre til at sejle videre. Knap var maskinen startet igen før næste skud lød, og det ramte ret midtskibs. Arnfred fortalte, hvordan han stod på dækket, og så hvordan motoren nærmest fløj op igennem dækket, og skibet brækket midt over. Så var der kun et at gøre, det var at komme i baljen.

Efter at have tilbragt 39 timer på en tømmerflåde var han så heldig at blive samlet op igen af et andet skib - så heldig var der ikke ret mange af hans kammerater der var. Af de tyve mand der var ombord var der kun fem der kom levende hjem.

Fra Nordafrika hørte vi hvordan den tyske feltmarskal Rommel boltrede sig, og at han altid rykkede frem. Senere da det begyndte at gå den anden vej gik vittigheden, at han havde fået fødderne vendt - så kunne tyskerne stadig sige at han "gik frem".

Senere da vi fik en bedre radio kunne vi tage den danske presse fra England, og det var vel her vi fik de mest reelle oplysninger - især da krigslykken vendte og tyskerne gik baglæns.

I Europa så det en tid ud til at Hitler ville få herredømmet over hele verdensdelen, men han havde som så mange andre hærfører før ham forregnet sig. I vinteren 43 gik gassen af den tyske krigsmaskine i den kolde russiske vinter, og den 31 januar 1943 måtte general Paulus, trods Hitlers rasende protest kapitulere i Stalingrad. Derefter gik det støt tilbage. Næste store vendepunkt kom den 6. juni 1944, da engelske og amerikanske tropper går i land i

Normandiet, hvor de efter at have løbet spidsrod mod ilden fra de tyske stillinger alligevel formåede at bide sig fast, og trænge de tyske styrker tilbage. Allerede den gang begyndte vi at kunne øjne en slutning på det hele, men der skulle gå næsten endnu et år før det hele var forbi.

Herhjemme var modstandsbevægelsen ved at være godt etableret. Fra BBC (eng.radio) hørte vi hvordan man sprængte jernbanelinjerne, for at hindre de tyske vare- og troppetransporter gennem landet, men også fabrikker, der arbejdede for tyskerne fik jævnligt en gang bang-bang. Alt det var selvfølgelig ikke uden risiko for de unge mennesker der var sabotører. Hvis tyskerne fik fat i dem blev de ofte tortureret, for at få dem til at røbe kammerater, senere blev de ofte skudt, det skete ofte i Ryvangen i København, der hvor der stadig er en mindelund for dem der faldt. Det nærmeste vi kom sabotagen, var en nat - det meste af Mygdal vågnede ved et mægtigt brag. Det kom fra Odden. Den tyskervenlige herremand havde et anlæg til af fabrikere generatorbrænde til tyskernes biler - efter nattens brag havde han ikke det mere!!!

Efterhånden kunne vi i den engelske radio høre hvordan englænderne og amerikanerne rykkede op mod Nordeuropa, og der begyndte at brede sig en stemning dels af frygt og spænding, tyskerne havde jo ikke for vane at overgive sig, og at vi til sidst ville komme i krigszonen. Men så en skøn majaften den 4. maj 1945. Jeg var alene hjemme, men traditionen tro havde jeg da åbnet for den eng. radio kl. 20,30 . og der hører jeg Johannes G. Sørensen sige de forjættede ord.

Han havde netop begyndt oplæsningen af de traditionelle nyheder, så siger han: Lige et øjeblik, og så kom de berømte ord.

”Det er netop i dette øjeblik blevet meddelt, at de tyske tropper Holland, Belgien, Nordvesttyskland og Danmark har overgivet sig.

Senere generationer vil aldrig kunne forestille sig hvilke følelser der gik igennem folk denne aften

Med et slag var alt blevet anderledes. Jubelen kendte ingen grænser. I den stille sommeraften kunne man overalt høre folk juble, der var sang overalt. Næste morgen stod solen straks op på den blå himmel og sammen med lærkesangen kom flagene til tops overalt. Mange havde taget flagstangen ned og gemt flaget væk under besættelsen - det kunne ikke vaje frit under det tyske overherredømme. I løbet af natten var flagstangen rejst igen og flaget gjort klar til solen stod op. Denne 5. maj var det vist ikke meget arbejde der blev udført, alle festede - jubelen ville ingen ende tage. Allerede samme dag blev der dannet en ny samlingsregering til at styre landet. Der havde været en stor frygt for at kommunisterne ville overtage magten, og vi ville let komme til at dele skæbne med de baltiske lande og blevet en russisk vasalstat. Det første frie valg fik vi den 30. okt. 1945.

Poul Jespersen
Skagen Landevej
Hjørring